

...γιατί ο έρωτας κρύβεται στις λέξεις

ΝΤ. Χ. ΛΟΡΕΝΣ
Ο ΕΡΑΣΤΗΣ
ΤΗΣ ΛΑΙΔΗΣ
ΤΣΑΤΕΡΛΙ

Μετάφραση: Γιώργος Τζήμας

ΕΡΩΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ Ο ΕΡΑΣΤΗΣ ΤΗΣ ΛΑΙΔΗΣ
ΤΣΑΤΕΡΛΙ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΤΟΥ

Ο *εραστής της λαίδης Τσάτερλι*, το τελευταίο μυθιστόρημα του μεγάλου βρετανού συγγραφέα Ντ. Χ. Λόρενς, γράφτηκε από το 1926 έως το 1928. Την περίοδο αυτή ο Λόρενς διέμενε στη Φλωρεντία με τη σύζυγό του Φρίντα και υπέφερε από σοβαρά προβλήματα υγείας (έπασχε από φυματίωση), ενώ ήταν βαθιά απογοητευμένος από την πατρίδα του την Αγγλία, γιατί η μεγάλη κινητοποίηση των εργατικών συνδικάτων, γνωστή ως η Γενική Απεργία του 1926, για την πρόσπιση των εργασιακών δικαιωμάτων των ανθρακωρύχων είχε αποτύχει. Ωστόσο θα ξεκινήσει να γράφει την ιστορία της όμορφης και αισθησιακής Κόνστανς, συζύγου του ανάπηρου βαρονέτου Κλίφορντ Τσάτερλι, η οποία είναι παγιδευμένη στον στείρο και άχαρο γάμο της που της στερεί τη σεξουαλική ολοκλήρωση. Όλα ανατρέπονται όταν η Κόνστανς θα γνωρίσει και θα ερωτευτεί τον δασοφύλακα Μέλορς. Οι δύο αυτοί ήρωες θα αποτελέσουν σύμβολα του εικοστού αιώνα, αφού διαμόρφωσαν τον προσωπικό τους κώδικα ηθικής όχι με βάση τα κοινωνικά δεδομένα αλλά ανεξάρτητα από αυτά, διατηρώντας την ανθρωπιά και την ακεραιότητά τους μέσα από τη σεξουαλική πράξη. Η αποκαλυπτικότητα στην περιγραφή των ερωτικών σκηνών προκάλεσε σκάνδαλο την εποχή που γράφτηκε το βιβλίο και η κυκλοφορία του απαγορεύτηκε. (Στην Αγγλία κυκλοφόρησε το 1960.) Χρειάστηκε να περάσουν χρόνια για να αρθεί η παρανόηση του έργου, το οποίο αποτελεί μια τολμηρή έκφραση διαμαρτυρίας για την καταπίεση του ερωτικού ενστίκτου, έκφανση της φθοράς που προκαλούν στους ανθρώπους ο πολιτισμός και η βιομηχανική κοινωνία.

Ο **Ντέιβιντ Χέρμπερτ Λόρενς** γεννήθηκε στο Ίστγουντ του Νοτιγχαμσάιρ το 1885. Η παιδική ηλικία του θα σημαδευτεί από οικονομικές και οικογενειακές δυσκολίες. Με την ενθάρρυνση της μητέρας του, με την οποία ήταν ιδιαίτερα δεμένος, θα αναπτύξει το ενδιαφέρον του για τις τέχνες. Η καταγγελία του βιομηχανικού πολιτισμού και των πουριτανικών ηθών της εποχής του μέσω του έργου του προκάλεσε στον Ντ. Χ. Λόρενς προβλήματα και αντιδικίες με τη λογοκρισία και το λογοτεχνικό κατεστημένο. Μεταξύ άλλων εξέδωσε τα βιβλία: *Γιοι και εραστές* (1913), *Ερωτευμένες γυναίκες* (1921). Πέθανε στην Προβηγκία το 1930.

Είναι κατά βάθος τραγική η εποχή μας, έτσι κι εμείς αρνούμαστε να τη δούμε τραγικά. Ο κατακλυσμός πέρασε, στη μέση τώρα εμείς και γύρω μας χαλάσματα. Αρχίζουμε να στήνουμε μικρά καινούργια σπιτικά, να τρέφουμε μικρές νέες ελπίδες. Μάλλον δύσκολη δουλειά· ομαλός δρόμος για το μέλλον δεν υπάρχει πια· τα εμπόδια, όμως, είτε τα παρακάμπτουμε είτε σκαρφαλώνουμε και τα ξεπερνάμε. Πρέπει να ζήσουμε, όσοι κι αν είναι οι ουρανοί που τσακίστηκαν.

Αυτή, λίγο πολύ, ήταν η άποψη της Κόνστανς Τσάτερλι. Ο πόλεμος έφερε τα πάνω κάτω στη ζωή της. Και το 'χε καταλάβει πως πρέπει κανείς να ζει και να μαθαίνει.

Το 1917 παντρεύτηκε τον Κλίφορντ Τσάτερλι. Πέρασαν μαζί το μήνα του μέλιτος. Κι έπειτα αυτός γύρισε στη Φλάνδρα, για να τον μπαρκάρουν έξι μήνες αργότερα πίσω στην Αγγλία, κομμάτια σχεδόν. Η Κόνστανς, η γυναίκα του, ήταν τότε στα είκοσι τρία της κι αυτός στα είκοσι εννιά.

Είχε γραπωθεί από τη ζωή με τρόπο αξιοθαύμαστο. Δεν πέθανε και φάνηκε σιγά σιγά να μαζεύει και πάλι τα κομμάτια του. Για δύο χρόνια παρέμεινε στα χέρια των γιατρών. Ύστερα ανακοίνωσαν επίσημα πως θεραπεύτηκε και μπορούσε πάλι να επιστρέψει στη ζωή του, σακατεμένος ο μισός μια για πάντα, από τη μέση και κάτω.

Ήταν το 1920. Ο Κλίφορντ και η Κόνστανς επέστρεψαν στο σπίτι τους, το Ράγκμπι Χολ, στην οικογενειακή εστία. Ο πατέρας του είχε πεθάνει, ο Κλίφορντ ήταν πια βαρονέτος και η Κόνστανς η λαίδη Τσάτερλι. Έστησαν το νοικοκυριό τους και άρχισαν τον έγγαμο βίο στο αρκετά μουντό σπίτι των Τσάτερλι, με ένα εισόδημα μάλλον ανεπαρκές. Ο Κλίφορντ είχε και μία αδελφή, η οποία όμως είχε φύγει. Πέρα από αυτήν, άλλοι κοντινοί συγγενείς δεν υπήρχαν. Ο μεγαλύτερος αδελφός είχε πεθάνει στον πόλεμο. Παράλυτος διά βίου, ξέροντας πως ποτέ δεν θα αποκτούσε παιδιά, ο Κλίφορντ γύρισε στην πατρίδα, στα Μίντλαντς, που τα σκέπαζε η καταχνιά, για να κρατήσει, όσο μπορούσε, ζωντανό το όνομα των Τσάτερλι.

Στην πραγματικότητα δεν είχε αφεθεί στη μοίρα του. Μπορούσε να κυκλοφορεί μόνος του μ' ένα καροτσάκι κι είχε κι άλλο ένα μ' ένα μικρό μοτέρ, που του επέτρεπε να κάνει το γύρο του στον κήπο και στο υπέροχο, μελαγχολικό άλσος, το οποίο τον έκανε στ' αλήθεια τόσο περήφανο, κι ας καμωνόταν ότι τον άφηνε αδιάφορο.

Έχοντας υποφέρει τόσο πολύ, είχε χάσει έως ένα βαθμό την αίσθηση του πόνου. Εξακολουθούσε να είναι περίεργος, εύστροφος και πρόσχαρος, ζωηρός σαν πουλάκι, θα 'λεγε κανείς, με το ροδαλό, όλο υγεία πρόσωπό του και τα χλωμά γαλανά και προκλητικά λαμπερά μάτια του. Οι πλάτες του ήταν φαρδιές και στιβαρές, τα χέρια του γεροδεμένα. Ραβόταν ακριβά στο Λονδίνο και φορούσε κομψές γραβάτες από την Μποντ Στριτ. Κι όμως μπορούσε να διακρίνει κανείς στην όψη του το εξεταστικό βλέμμα, ακόμα και την ελαφριά νωθρότητα του σακάτη.

Είχε πλησιάσει τόσο πολύ το θάνατο, ώστε ό,τι του είχε απομείνει του ήταν κάτι παραπάνω από πολύτιμο. Στην αγωνιώδη λάμψη των ματιών του ήταν εμφανές, μετά το μεγάλο σοκ, πόσο περήφανος ένιωθε που ήταν ακόμη ζωντανός. Είχε όμως

λαβωθεί τόσο πολύ, κάτι μέσα του είχε χαθεί, κάποια από τα συναισθήματά του αφανίστηκαν, ένα κενό άψυχο.

Η Κόνστανς, η γυναίκα του, ήταν ένα κορίτσι ροδαλό που 'μοιαζε επαρχιωτοπούλα με ανοιχτά καστανά μαλλιά και εύρωστο κορμί, με κινήσεις αργές, γεμάτες αξόδευτη ενέργεια. Είχε μεγάλα, απορημένα γαλάζια μάτια και γλυκιά, ήπια φωνή. Φαινόταν να 'χει έρθει κατευθείαν από το χωριό της.

Η αλήθεια όμως ήταν ολότελα διαφορετική. Ο πατέρας της, μέλος της Βασιλικής Ακαδημίας, ήταν ο πάλαι ποτέ περίφημος σερ Μάλκολμ Ριντ της παλιάς φρουράς. Η μητέρα της ήταν ένα από τα καλλιεργημένα μέλη της Φαβιανής Εταιρείας¹ στις ευτυχισμένες εκείνες, μάλλον προραφηλιτικές ημέρες. Μέσα σε έναν κύκλο από καλλιτέχνες και καλλιεργημένους σοσιαλιστές, η Κόνστανς και η αδελφή της, η Χίλντα, είχαν λάβει αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί αντισυμβατική αισθητική ανατροφή. Τις είχαν πάει στο Παρίσι, τη Φλωρεντία και τη Ρώμη, για να ανασάνουν στον αέρα της τέχνης, αλλά και στην αντίθετη κατεύθυνση, στη Χάγη και το Βερολίνο, σε μεγάλα σοσιαλιστικά συνέδρια, όπου οι ομιλητές χρησιμοποιούσαν όλες τις πολιτισμένες γλώσσες και κανείς δεν αισθανόταν ανεπιθύμητος.

Ως εκ τούτου, τα δύο κορίτσια ήδη από μικρή ηλικία δεν τρόμαζαν καθόλου από την τέχνη ή τον πολιτικό ιδεαλισμό. Αποτελούσαν το φυσικό περιβάλλον τους. Ο χαρακτήρας τους ήταν ταυτόχρονα επαρχιώτικος και κοσμοπολίτικος, διαθέτοντας τον καλλιτεχνικό επαρχιώτικο κοσμοπολιτισμό που συνοδεύει τα αγνά κοινωνικά ιδανικά.

Σε ηλικία δεκαπέντε χρονών τις έστειλαν στη Δρέσδη, για να σπουδάσουν μουσική μεταξύ άλλων. Η παραμονή τους ήταν πολύ όμορφη. Έζησαν ελεύθερα ανάμεσα στους φοιτητές, διαφώνησαν με τους άντρες για φιλοσοφικά, κοινωνικά και καλλιτεχνικά ζητήματα και ήταν το ίδιο καλές με αυτούς – και ακόμα

καλύτερες, γιατί ήταν γυναίκες. Περιπλανήθηκαν ακόμα στα δάση μαζί με γεροδεμένους νέους που κουβαλούσαν κιθάρες –γκλιν γκλαν!–, είπαν τα τραγούδια των εκδρομιστών κι ήταν ελεύθερες. Ελεύθερες! Αυτή ήταν η μεγάλη λέξη. Έξω στον ανοιχτό κόσμο, έξω στα δάση της αυγής, με ηδονικούς νέους συντρόφους που είχαν υπέροχους λαιμούς, ελεύθερες να κάνουν ό,τι τους άρεσε και, πάνω απ' όλα, να πουν ό,τι τους άρεσε. Αυτό που μετρούσε στον ύψιστο βαθμό ήταν η συζήτηση: το παθιασμένο παιχνίδι του λόγου. Ο έρωτας ήταν απλώς ένα μικρό συμπλήρωμα.

Και η Χίλντα και η Κόνστανς είχαν μέχρι τα δεκαοχτώ τους τα πρώτα διερευνητικά τους ειδύλλια. Οι νεαροί άντρες, με τους οποίους συζητούσαν τόσο παθιασμένα και τραγουδούσαν τόσο λάγνα και κατασκήνωναν κάτω από τα δέντρα με τόση ελευθερία, αποζητούσαν, ασφαλώς, την ερωτική ένωση. Τα κορίτσια διατηρούσαν τις αμφιβολίες τους, απ' την άλλη, όμως, το ζήτημα το είχαν συζητήσει τόσο πολύ, που φαινόταν να είναι πολύ σημαντικό. Αλλά και οι άντρες ήταν τόσο σεμνοί και φλογισμένοι από πόθο. Γιατί λοιπόν ένα κορίτσι να μην φερθεί βασιλικά και να χαρίσει τον εαυτό της;

Ως εκ τούτου, καθεμιά είχε χαρίσει τον εαυτό της στον νέο με τον οποίο είχε απολαύσει την πιο προσωπική και εκλεπτυσμένη συζήτηση. Τα επιχειρήματα, οι συζητήσεις ήταν αυτό που είχε σημασία. Το ζευγάρι και η ένωση αποτελούσαν απλώς ένα είδος επιστροφής στο πρωτόγονο, αλλά και τον αντίποδα της κορυφωσης κατά κάποιον τρόπο. Ο έρωτας για το αγόρι λιγότευε ύστερα από αυτό και είχαν κάπως την τάση να το μισήσουν, σαν να είχε παραβιάσει τον προσωπικό χώρο τους και την εσωτερική ελευθερία τους. Γιατί, ασφαλώς, αν ήσουν κορίτσι, η αξιοπρέπειά σου ολόκληρη και το νόημα της ζωής σου συνοψίζονταν στην επίτευξη μιας απόλυτης, τέλειας, μιας καθαρής και βασιλικής ελευθερίας. Τι άλλο μπορούσε να

σημαίνει η ζωή ενός κοριτσιού; Την αποτίναξη κάθε παλιάς και ακάθαρτης ένωσης και υποτέλειας.

Και όποιον τρόπο κι αν διάλεγε κανείς για να το εκφράσει με συναισθηματικούς όρους, όλη αυτή η υπόθεση του σεξ αποτελούσε μία από τις αρχαιότερες ακάθαρτες ενώσεις και ένα είδος υποτέλειας. Οι ποιητές που το δόξαζαν ήταν ως επί το πλείστον άντρες. Οι γυναίκες γνώριζαν πάντα ότι υπήρχε κάτι καλύτερο, κάτι ανώτερο. Και τώρα το γνώριζαν με μεγαλύτερη βεβαιότητα από ποτέ. Η πανέμορφη αμιγής ελευθερία της γυναίκας ήταν απείρως πιο υπέροχη από οποιονδήποτε σαρκικό έρωτα. Το μόνο δυστύχημα ήταν ότι οι άντρες υστερούσαν κατά πολύ από τις γυναίκες σε αυτό το ζήτημα. Έδειχναν σκυλίσια επιμονή στην υπόθεση του σεξ.

Και η γυναίκα ήταν υποχρεωμένη να ενδίδει. Ο άντρας ήταν σαν το παιδί, με τα καπρίτσια του. Μια γυναίκα έπρεπε να του παραχωρεί αυτό που της ζητούσε, ειδάλλως εκείνος θα πείσμωνε σαν τα παιδιά και θα ορμούσε ανυπόμονα καταστρέφοντας αυτό που αποτελούσε έναν πολύ ευχάριστο δεσμό. Η γυναίκα, όμως, μπορούσε να ενδώσει σ' έναν άντρα χωρίς να παραδώσει τον εσώτερο, ελεύθερο εαυτό της. Οι ποιητές και όσοι διαλογίζονται γύρω από το σεξ φαίνεται ότι δεν το είχαν λάβει αυτό επαρκώς υπόψη τους. Μια γυναίκα μπορούσε να πάρει έναν άντρα χωρίς να δώσει πραγματικά τον εαυτό της. Οπωσδήποτε μπορούσε να τον πάρει χωρίς να παραδοθεί στην εξουσία του. Αντιθέτως, μπορούσε να χρησιμοποιήσει το σεξ για να τον εξουσιάσει. Το μόνο που είχε να κάνει ήταν να κρατηθεί κατά τη διάρκεια της συνουσίας και να τον αφήσει να τελειώσει και να ξεοδευτεί, χωρίς η ίδια να μπαίνει στην κρίσιμη φάση. Και ύστερα μπορούσε να παρατείνει την ένωση και να πετύχει τον οργανισμό και τις κρίσεις της, ενώ αυτός παρέμενε ένα απλό εργαλείο.

Και οι δύο αδελφές είχαν ήδη τις ερωτικές εμπειρίες τους όταν ήρθε ο πόλεμος. Τις ανάγκασαν να επιστρέψουν στην πα-

τρίδα εσπευσμένα. Καμιά τους δεν είχε ερωτευτεί ποτέ νεαρό άντρα, παρά μόνο αν αυτός κι αυτή είχαν βρεθεί πολύ κοντά με τα λόγια: μόνο, δηλαδή, στην περίπτωση που είχαν ενδιαφερθεί βαθύτατα να *κουβεντιάσουν* ο ένας με τον άλλο. Η εκπληκτική, η βαθιά, η απίστευτη συγκίνηση ήταν αυτή: η παθιασμένη συζήτηση με κάποιον πραγματικά έξυπνο νεαρό άντρα που κρατούσε ώρες και ξανάρχιζε κάθε μέρα για μήνες – αυτό δεν το συνειδητοποιούσαν, μέχρι που συνέβαινε. Η υπόσχεση του παραδείσου «και έσονται σοι άνδρες, ίνα μετ’ αυτών συνομιλήσης!» δεν είχε διατυπωθεί ποτέ. Πραγματοποιήθηκε, όμως, πριν καν γνωρίσουν τι σημαίνει υπόσχεση.

Αν, μάλιστα, μετά την αφυπνιστική οικειότητα αυτών των ζωηρών και ψυχικά αποκαλυπτικών συζητήσεων το σεξ γινόταν λίγο πολύ αναπόφευκτο, ας ερχόταν. Σημείωνε το τέλος ενός κεφαλαίου. Και διέθετε και το ίδιο τη δική του συγκίνηση: μια παλλόμενη έξαψη μέσα στο σώμα, έναν τελικό σπασμό αυτοεπιβεβαίωσης, σαν την ύστατη λέξη, συναρπαστικό, θυμίζοντας πολύ τη σειρά των αστερίσκων που δείχνουν το τέλος της παραγράφου και την αλλαγή του θέματος.

Όταν τα κορίτσια επέστρεψαν σπίτι για τις καλοκαιρινές διακοπές του 1913, τότε που η Χίλντα ήταν είκοσι και η Κόνι δεκαοχτώ χρονών, ο πατέρας τους μπορούσε να διακρίνει ξεκάθαρα ότι είχαν γνωρίσει την ερωτική εμπειρία. *L’amour avait passé par là*, ο έρωτας είχε περάσει αποκεί, όπως λέγεται. Ήταν, όμως, και ο ίδιος πεπειραμένος άνθρωπος και άφησε τα πράγματα να πάρουν το δρόμο τους. Όσο για τη μητέρα, μία νευρική και ανάπηρη γυναίκα που διένυε τους τελευταίους μήνες της ζωής της, το μόνο που επιθυμούσε για τα κορίτσια της ήταν να είναι «ελεύθερα» και να «ολοκληρωθούν ως άνθρωποι». Η ίδια δεν είχε κατορθώσει ποτέ να είναι τελείως ο εαυτός της: της το είχαν αρνηθεί. Ένας Θεός ξέρι για ποιο λόγο, καθώς υπήρξε γυναίκα που διέθετε και το

εισόδημα και τον τρόπο της. Κατηγορούσε το σύζυγό της. Στην πραγματικότητα, όμως, αυτό από το οποίο δεν μπορούσε να απαλλαχτεί ήταν ένα παλιό αίσθημα δυνάστευσης που είχε σφραγίσει το νου ή την ψυχή της. Δεν σχετιζόταν καθόλου με τον σερ Μάλκολμ, που είχε αφήσει τη νευρικά εχθρική και εξαιρετικά ευαίσθητη σύζυγό του να κάνει τα δικά της, όσο αυτός τραβούσε το δρόμο του.

Έτσι, τα κορίτσια ήταν «ελεύθερα» και επέστρεψαν στη Δρέσδη, τη μουσική τους, το πανεπιστήμιο και τους νεαρούς άντρες. Αγαπούσαν τους άντρες τους και αυτοί τις αγαπούσαν, με όλο το πάθος της διανοητικής έλξης. Όλα τα υπέροχα πράγματα που οι νεαροί σκέφτονταν κι εξέφραζαν κι έγραφαν, τα σκέφτονταν, τα εξέφραζαν και τα έγραφαν για τις νεαρές γυναίκες τους. Ο νεαρός της Κόνι ήταν μουσικός, της Χίλντα τεχνικός. Όμως ζούσαν απλώς για τις νεαρές γυναίκες τους. Μέσα στο μυαλό και τη διανοητική τους έξαψη, δηλαδή. Σε κάποιον άλλο τομέα τούς είχαν κάπως απορρίψει, οι ίδιοι όμως δεν το γνώριζαν.

Και ήταν εμφανές ότι ο έρωτας είχε κάνει το πέρασμά του κι από αυτούς: η φυσική εμπειρία, δηλαδή. Είναι παράδοξο το πόσο αδιόρατη μα αλάνθαστα διακριτή είναι η μεταμόρφωση που προκαλεί τόσο στο σώμα της γυναίκας όσο και του άντρα: η γυναίκα γίνεται πιο θαλερή, πιο κομψά στρογγυλεμένη, οι γωνίες της νιότης της αμβλύνονται και η έκφρασή της προδίδει ανησυχία ή θρίαμβο. Ο άντρας γίνεται πιο γαλήνιος, πιο εσωστρεφής, το ίδιο το σχήμα των ώμων και των γλουτών του λιγότερο επιθετικό και περισσότερο διστακτικό.

Ός προς την ίδια την ερωτική έξαψη στο κορμί, οι αδελφές σχεδόν υπέκυψαν στην αλλόκοτη αντρική δύναμη. Γρήγορα, όμως, επανέκτησαν τον εαυτό τους, δέχτηκαν την ερωτική έξαψη σαν ένα είδος αισθησιασμού και παρέμειναν ελεύθερες. Οι άντρες από την άλλη, ευγνωμονώντας τη γυναίκα για την

ερωτική εμπειρία, άφησαν τις ψυχές τους να την πλησιάσουν. Κι ύστερα έμοιαζαν περισσότερο με αυτούς που χάνουν τη δραχμή και βρίσκουν την πεντάρα. Ο άντρας της Κόνι κατσούφιαζε πότε πότε, ενώ της Χίλντα γινόταν λιγάκι σαρκαστικός. Έτσι είναι όμως οι άντρες! Αχάριστοι και πάντα ανικανοποίητοι. Όταν δεν τους δέχεσαι, σε μισούν που δεν τους θες. Και όταν τους δέχεσαι, σε μισούν και πάλι για κάποιον άλλο λόγο. Ή και για κανέναν απολύτως, αφού είναι ανικανοποίητα παιδιά και δεν χορταίνουν όσα κι αν πάρουν, κι ας κάνει η γυναίκα ό,τι περνάει από το χέρι της.

Ωστόσο, ο πόλεμος ξέσπασε. Η Χίλντα και η Κόνι αναγκάστηκαν να γυρίσουν πίσω εσπευσμένα και πάλι – είχαν ήδη επιστρέψει μία φορά τον Μάη, για την κηδεία της μητέρας τους. Πριν από τα Χριστούγεννα του 1914, και οι δύο νεαροί Γερμανοί τους είχαν σκοτωθεί. Οι αδελφές έκλαψαν κι εκδήλωσαν με πάθος την αγάπη τους για τους νεαρούς, όμως, κατά βάθος, τους λησμόνησαν. Δεν υπήρχαν πια.

Οι δύο αδελφές ζούσαν στο σπίτι του πατέρα τους –ήταν της μητέρας τους στην πραγματικότητα–, το μέγαρο Κένσινγκτον, και συναναστρέφονταν την ομάδα των νεαρών του Κέμπριτζ. Αυτή αντιπροσώπευε την «ελευθερία», τα φανελένια παντελόνια και τα μαλακά πουκάμισα που ήταν ανοιχτά στο λαιμό και διακρινόταν από ένα καλοαναθρεμμένο είδος αναρχίας και μια φωνή ψιθυριστή, σαν μουρμουρητό, αλλά και από έναν αέρα υπέρμετρης ευαισθησίας. Η Χίλντα, όμως, παντρεύτηκε στα καλά του καθουμένου έναν άντρα δέκα χρόνια μεγαλύτερό της, ένα πρεσβύτερο μέλος της ίδιας ομάδας του Κέμπριτζ, έναν άνθρωπο που διέθετε αρκετό χρήμα κι ένα βολικό πόστο κρατικού αξιωματούχου, σύμφωνο με την οικογενειακή του παράδοση· κοντά σ' άλλα, εκείνος συνέγραφε φιλοσοφικά δοκίμια. Η Χίλντα ζούσε μαζί του σ' ένα σχετικά μικρό σπίτι στο Γουέστμινστερ κι εξασφάλισε την είσοδό της σε αυτό τον ωραίο

κύκλο των ανθρώπων της κυβέρνησης που δεν ανήκουν βέβαια στα ανώτατα κλιμάκια, αλλά αποτελούν ή θα αποτελούσαν τους *πραγματικούς* ιθύνοντες του έθνους: άνθρωποι που γνωρίζουν για ποιο πράγμα μιλάνε ή μιλάνε λες και γνώριζαν.

Η Κόνι απασχολήθηκε σ' ένα εύκολο πόστο που είχε να κάνει με την πολεμική προσπάθεια και συναναστράφηκε με τους αδιάλλακτους της ομάδας του Κέμπριτζ που φορούσαν τα φανελένια παντελόνια και χλευάζαν με αβρότητα τα πάντα μέχρι εκείνη τη στιγμή. «Φίλος» της ήταν κάποιος Κλίφορντ Τσάτερλι, ένας νεαρός είκοσι δύο χρονών που είχε επιστρέψει βιαστικά από τη Βόννη, όπου σπούδαζε τεχνικός εξόρυξης άνθρακα. Προηγούμενως είχε περάσει δύο χρόνια στο Κέμπριτζ. Ήταν πλέον υπολοχαγός σ' ένα επίλεκτο σύνταγμα κι έτσι μπορούσε να συνεχίσει να χλευάζει τα πάντα, μόνο που τώρα με τη στολή του είχε κι ένα λόγο παραπάνω.

Ο Κλίφορντ Τσάτερλι ανήκε σε υψηλότερη κοινωνικά τάξη από την Κόνι. Η Κόνι αντιπροσώπευε την εύπορη διανοήση, όμως αυτός την αριστοκρατία. Όχι την υψηλή, αλλά οπωσδήποτε την αριστοκρατία. Ο πατέρας του ήταν βαρονέτος κι η μητέρα του θυγατέρα υποκόμη.

Όμως, ο Κλίφορντ, παρά την καλύτερη ανατροφή του σε σύγκριση με την Κόνι, αν και βρισκόταν πιο κοντά στην «καλή κοινωνία», παρέμενε με τον τρόπο του περισσότερο επαρχιώτης και πιο μαζεμένος. Ένιωθε να βρίσκεται στα νερά του μέσα στα στενάχωρα όρια του «μεγάλου καλού κόσμου» –δηλαδή, εντός του κύκλου των αριστοκρατών της γης–, γινόταν όμως ντροπαλός κι αμήχανος όταν ερχόταν αντιμέτωπος μ' εκείνο τον άλλο μεγάλο κόσμο, αυτόν που τον απαρτίζουν οι ατέλειωτες ορδές της μεσαίας και της κατώτερης τάξης, και οι αλλοδαποί. Και, για να λέμε την αλήθεια, τον τρόμαζε λίγο αυτό το ανθρώπινο μελίτσι που απαρτιζόταν απ' τις ατέλειωτες ορδές της μεσαίας και της κατώτερης τάξης, αλλά και απ' τους αλλο-

δαπούς που δεν ήταν της σειράς του. Μ' έναν τρόπο που δρούσε πάνω του παραλυτικά, είχε την επίγνωση ότι ήταν ανυπεράσπιστος κι ας διέθετε, χάρη στα προνόμιά του, κάθε μέσο για να προστατευτεί. Παράδοξο μεν, αλλά οπωσδήποτε σημείων των καιρών.

Έβρισκε λοιπόν συναρπαστική αυτή την παράξενη διακριτική σιγουριά μιας κοπέλας σαν την Κόνστανς Ριντ. Μέσα σ' όλο αυτό το χάος του έξω κόσμου ήταν πολύ περισσότερο κυρία του εαυτού της απ' όσο ο ίδιος κύριος του δικού του.

Ωστόσο, ήταν κι αυτός επαναστάτης: εξεγειρόταν ακόμα κι ενάντια στην ίδια την τάξη του. Ίσως πάλι η λέξη επαναστάτης να 'ναι υπερβολική· δυσανάλογα υπερβολική. Απλώς είχε παρυσυρθεί κι αυτός από τη γενικότερη και συνηθισμένη αντιδραστικότητα των νέων ενάντια στη σύμβαση και σε κάθε υπαρκτή εξουσία. Οι πατεράδες ήταν γελοίιοι, κι ο δικός του ξεροκέφαλος πατέρας ο γελοιότερος όλων. Αλλά και οι κυβερνήσεις ήταν γελοίες, και ιδίως η αγγλέζικη με την αρειμάνια απάθειά της. Και οι στρατοί ήταν γελοίιοι, κι όλοι μαζί οι γεροξεκούτηδες στρατηγοί, με πρώτο και καλύτερο αυτό τον κοκκινομούρη τον Κίτσενερ. Ακόμα κι ο πόλεμος ήταν πραγματικά γελοίος, παρόλο που αφάνιζε κόσμο και κοσμάκη.

Στην πραγματικότητα τα πάντα ήταν ελαφρώς ή και πολύ γελοία. Οτιδήποτε είχε σχέση με την εξουσία, είτε σχετιζόταν με την κυβέρνηση είτε με το στρατό είτε με τα πανεπιστήμια, ήταν οπωσδήποτε μέχρι ενός σημείου γελοίο. Και στο βαθμό που η άρχουσα τάξη πάσχιζε να κυβερνήσει, γινόταν κι αυτή γελοία. Ο σερ Τζέφρι, ο πατέρας του Κλίφορντ, ήταν εξόχως γελοίος, καθώς έκοβε τα δέντρα του και ξεδιάλεγε άντρες από τα ανθρακωρυχεία του, για να τους πετάξει όπως όπως στα πεδία των μαχών· την ίδια ώρα εκείνος απολάμβανε την ασφάλεια και τον πατριωτισμό του, αλλά και ξόδευε για τη χώρα του περισσότερα απ' όσα είχε.

Όταν η κυρία Τσάτερλι –η Έμα– κατέβηκε στο Λονδίνο από τα Μίντλαντς, για να προσφέρει τις υπηρεσίες της σε νοσοκομείο, σχολίαζε με πολύ πνευματώδη και διακριτική διάθεση τον σερ Τζέφρι και τον αδιαπραγμάτευτο πατριωτισμό του. Ο Χέρμπερτ, ο μεγαλύτερος γιος και κληρονόμος, κάγχαζε με την καρδιά του, παρά το γεγονός ότι τα δέντρα που έπεφταν για να στεριώσουν τα χαρακώματα ήταν τα δικά του. Ο Κλίφορντ, πάλι, το μόνο που έκανε ήταν να χαμογελά κάπως ανήσυχα. Τα πάντα ήταν, τω όντι, γελοία. Όταν όμως η γελοιότητα χτυπούσε τη δική σου πόρτα, μήπως καταντούσες κι εσύ γελοίος; Τουλάχιστον όσοι ανήκαν σε διαφορετική τάξη, άνθρωποι σαν την Κόνι, υποστήριζαν ένθερμα *ένα πράγμα*. Είχαν να πιστεύουν σε κάτι.

Ανησυχούσαν για τα φανταράκια και το φόβο της επιστράτευσης και την έλλειψη σε ζάχαρη και σε ζαχαρωτά για τα παιδιά. Για όλα αυτά οι Αρχές, όπως ήταν φυσικό, έσφαλλαν γελοιωδώς. Ο Κλίφορντ, όμως, δεν μπορούσε να το πάρει κατάκαρδα. Για αυτόν οι Αρχές ήταν *απόμόνες τους γελοίες* και δεν έφταιγαν ούτε τα ζαχαρωτά ούτε και οι φαντάροι.

Αλλά κι οι Αρχές οι ίδιες ένιωθαν γελοίες και συμπεριφέρονταν με αρκετά γελοίο τρόπο κι όλο το σκηνικό θύμιζε για λίγο το πάρτι του Τρελού Καπελά στην *Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων*. Μέχρι που τα πράγματα στο μέτωπο δυσκόλεψαν, και ο Λόιντ Τζορτζ παρενέβη για να σώσει την κατάσταση στη χώρα, πράγμα που ξεπέρασε ακόμα κι αυτά τα όρια της γελοιότητας. Όσο για τους νέους με την ξενοιασιά τους, αυτωνών τους κόπηκε το γέλιο.

Στα 1916 ο Χέρμπερτ Τσάτερλι σκοτώθηκε. Έτσι κληρονόμος έγινε τώρα ο Κλίφορντ. Ακόμα κι αυτό τον τρομοκρατούσε. Το γεγονός ότι ήταν γιος του σερ Τζέφρι και γνήσιο τέκνο του Ράγκμπι, του οικογενειακού οίκου, τον είχε τόσο βαθιά εμποτίσει, που δεν μπορούσε να το ξεπεράσει. Ωστόσο, γνώριζε ότι

κι αυτό ήταν γελοίο στα μάτια του απέραντου κόσμου που βρισκόταν εκείνη την εποχή σε αναμπουμπούλα. Τώρα πια ήταν κληρονόμος, ο κύριος του Ράγκμπι, του παλιού Ράγκμπι. Μήπως αυτό δεν ήταν τρομερό! Μα και υπέροχο, ναι, υπέροχο! Και την ίδια ώρα, ίσως, πέρα έως πέρα παράλογο.

Ο σερ Τζέφρι δεν επρόκειτο να ανεχτεί κανέναν παραλογοισμό. Είχε χλωμιάσει και ήταν ανάστατος, κλεισμένος στο καβούκι του κι αποφασισμένος πεισματικά να σώσει την πατρίδα και τη θέση του, είτε με τον Λόιντ Τζορτζ είτε μ' όποιον ήθελε προκύψει. Ήταν τόσο ξεκομμένος, τόσο αποξενωμένος από την πραγματική Αγγλία, τόσο βαθιά νυχτωμένος, που είχε σε εκτίμηση ακόμα και τον Οράτιο Μπότομλι². Υποστήριζε την Αγγλία και τον Λόιντ Τζορτζ, όπως οι πρόγονοί του είχαν πράξει το ίδιο για την Αγγλία και τον Άγιο Γεώργιο. Τη διαφορά δεν την κατάλαβε ποτέ του. Κι έτσι ο σερ Τζέφρι σώριαζε δέντρα και υποστήριζε τον Λόιντ Τζορτζ και την Αγγλία, την Αγγλία και τον Λόιντ Τζορτζ.

Ήθελε να παντρέψει το γιο του για να του σκαρώσει το διάδοχο. Στα μάτια του Κλίφορντ ο πατέρας του ήταν αδιόρθωτα αναχρονιστικός. Όμως μήπως είχε κι αυτός προχωρήσει καθόλου παραπέρα, εκτός από το να αντιληφθεί φευγαλέα τη γελοιότητα των πάντων και την υπέρτατη γελοιότητα της ίδιας της θέσης του; Θέλοντας και μη, αποδέχτηκε τον τίτλο και το Ράγκμπι με όση σοβαρότητα του απέμενε.

Την εύφορη διάθεση την είχε νεκρώσει ο πόλεμος. Πλεονάζαν ο θάνατος κι η φρίκη. Κάθε άντρας είχε ανάγκη από στήριγμα και ζεστασιά. Χρειαζόταν ένα αγκυροβόλι μέσα στον κόσμο μακριά απ' τον κίνδυνο. Χρειαζόταν μια σύζυγο.

Οι Τσάτερλι, δύο αγόρια με την αδελφή τους, είχαν ζήσει αλλόκοτα απομονωμένοι, κλεισμένοι μόνοι τους μέσα στο Ράγκμπι, παρά τις γνωριμίες τους. Μια αίσθηση απομόνωσης ενίσχυε τον οικογενειακό δεσμό, η αίσθηση της αδυναμίας της

θέσης τους, η αίσθηση πως ήταν ανυπεράσπιστοι παρά τους τίτλους και τη γη τους ή, καλύτερα, εξαιτίας τους. Ήταν αποκομμένοι από τα υπόλοιπα Μίντλαντς, τα Μίντλαντς των εργοστασίων, όπου είχαν περάσει τη ζωή τους. Ήμειναν ξεκομμένοι από την ίδια τους την τάξη εξαιτίας του υπερπροστατευτικού, στενοκέφαλου και κλειστού χαρακτήρα του σερ Τζέφρι, του πατέρα τους, του πατέρα που περιγελούσαν, κι ας του έτρεφαν ταυτόχρονα μεγάλη αδυναμία.

Οι τρεις τους είχαν πει πως θα ζούσαν μαζί για πάντα. Ο Χέρμπερτ, όμως, ήταν πια νεκρός και ο σερ Τζέφρι ήθελε να παντρεύσει το γιο του. Σπανίως το ανέφερε, μιλούσε, άλλωστε, ελάχιστα. Όμως η σιωπηρή, η αδιάλειπτη επιμονή του πως έτσι έπρεπε να γίνει ήταν πολύ πειστική, για να μπορέσει ο Κλίφορντ να της αντισταθεί.

Η Έμα, όμως, πάτησε πόδι! Ήταν δέκα χρόνια μεγαλύτερη από τον Κλίφορντ και έβλεπε το γάμο του αδελφού της σαν λιποταξία, σαν προδοσία όσων είχαν υποστηρίξει τα βλαστάρια της οικογένειας.

Εντούτοις, ο Κλίφορντ παντρεύτηκε την Κόνι και πέρασε μαζί της το μήνα του μέλιτος. Ήταν το τρομερό έτος 1917· οι δυο τους είχαν σμίξει σαν τους ανθρώπους που συμπαραστέκονται ο ένας στον άλλο πάνω στο καράβι πριν το καταπιεί η θάλασσα. Όταν την παντρεύτηκε, δεν είχε ακόμη πάει με γυναίκα και το κρεβάτι δεν σήμαινε πολλά γι' αυτόν. Πέρα από αυτό όμως, είχαν έρθει πολύ κοντά ο ένας στον άλλο. Η Κόνι ένιωθε μια μικρή αγαλλίαση για την οικειότητα αυτή που προχωρούσε πιο πέρα από το «κρεβάτι» και την «ικανοποίηση» του άντρα. Ο Κλίφορντ, όπως και να 'χε, δεν έδειχνε καμιά ιδιαίτερη εμμονή με την «ικανοποίησή» του, όπως άλλοι άντρες. Όχι, η οικειότητα προχωρούσε βαθύτερα, ήταν πιο προσωπική. Η ίδια η συνένωση ήταν ένα ατύχημα ή ένα παρεπόμενο – μια από τις παράξενες, ξεπερασμένες οργανικές λειτουργίες που επιμένουν

με την αδεξιότητά τους, χωρίς, ωστόσο, να 'ναι κι απαραίτητες. Η Κόνι βέβαια ήθελε *όντως* να αποκτήσει παιδιά – αν μη τι άλλο, θα γίνονταν το ανάχωμα που θα την προστάτευε από την κουνιάδα της, την Έμα.

Όμως, στις αρχές του 1918 φόρτωσαν τον Κλίφορντ στο καράβι και τον επέστρεψαν στην πατρίδα τσακισμένο· το παιδί δεν ήρθε ποτέ. Κι ο σερ Τζέφρι έσβησε από τον καημό του.

H

Κόνι και ο Κλίφορντ επέστρεψαν στο Ράγκμπι το φθινόπωρο του 1920. Η δεσποινίδα Τσάτερλι, αηδιασμένη ακόμη από την αποστασία του αδελφού της, είχε εγκαταλείψει το σπίτι και ζούσε σ' ένα μικρό διαμέρισμα στο Λονδίνο.

Το Ράγκμπι ήταν ένα μακρόστενο, χαμηλό παλιό σπιτικό χτισμένο με καφετιά πέτρα. Το χτίσιμο είχε αρχίσει περίπου στα μέσα του 18ου αιώνα κι ύστερα από διαδοχικές προσθήκες είχε μετατραπεί σε λαβύρινθο που δεν είχε κάτι το ξεχωριστό να επιδείξει. Ψωνόταν πάνω σ' ένα έξαρμα του εδάφους, μέσα σ' ένα μάλλον γέρικο αγέρωχο άλσος από βελανιδιές – όμως, αλίμονο, μπορούσε κανείς να διακρίνει σε κοντινή απόσταση την υψικάμινο του ανθρακωρυχείου του Τέβερσαλ, που ξέρναγε ατμό και καπνό, ενώ πέρα στο λόφο, μέσα στην υγρασία και την καταχνιά, ξεφύτρωνε άναρχα το γυμνό χωριό του Τέβερσαλ. Το χωριό ξεκινούσε δυο βήματα απ' την πύλη του περιφραγμένου άλσους κι ύστερα σερνόταν για ένα ολόκληρο μακρόσυρτο κι αποκρουστικό μίλι βυθισμένο σε απόλυτη, απελπιστική ασχήμια: σπίτια, σειρές από εξαθλιωμένα ρυπαρά πλινθόσπιτα με μαύρες στέγες από σχιστόλιθο να τα σκεπάζουν, κοφτές γωνίες και επιτηδευμένη έρημη μιζέρια.

Η Κόνι ήταν μαθημένη στο Κένσινγκτον, στους λόφους της Σκοτίας και τις πόλεις του Σάσεξ: αυτή ήταν η Αγγλία που ήξερε.

Με τη στωικότητα που 'χει η νιότη ζύγισε με μια ματιά της την απόλυτη και άψυχη ασχήμια των Μίντλαντς με το κάρβουνο και το χάλυβά τους, και όλα την απώθησαν για ό,τι ακριβώς ήταν: αδιανόητα, ανάξια για δεύτερη σκέψη. Μέσα στα μάλλον μελαγχολικά δωμάτια του Ράγκμπι μπορούσε να ακούσει το κροτάλισμα που έκαναν τα κόσκινα στο ορυχείο, την ανάσα της αντλίας, τους μεταλλικούς κρότους των βαγονέτων που άλλαζαν ράγες και το σύριγμα των ατμομηχανών που κουβαλούσαν κάρβουνο κι ανθρακωρύχους. Οι σωροί από τις εκβολάδες του Τέ-βερσαλ καίγονταν, χρόνια τώρα, και για να σβήσει η φωτιά θα 'πρεπε να ξοδέψουν χιλιάδες λίρες. Μοιραία λοιπόν έπρεπε να καίγονται. Κι όταν ο άνεμος γυρνούσε κατά το μέρος του σπιτιού –πράγμα που συνέβαινε συχνά–, γέμιζε απ' άκρη σ' άκρη από αυτή την μπόχα από το ξέρασμα της γης που καιγόταν σαν το θειάφι. Ακόμα όμως και τις μέρες που επικρατούσε άπνοια, μια υποχθόνια μυρωδιά πλανιόταν στην ατμόσφαιρα: θειάφι, λιθάνθρακας, σκουριά ή βιτριόλι. Μέχρι και πάνω στα ασπρολούουδα του ελλέβορου η καπνιά έπεφτε ασταμάτητα –δεν το χωρούσε ο νους– σαν μαύρο μάννα από ουρανούς της Αποκάλυψης.

Έτσι ήταν η κατάσταση: αναπόφευκτη, όπως κι όλα τ' άλλα! Εξαιρετικά δυσάρεστη, πραγματικά, και ποιος ο λόγος να την πολεμήσεις; Και να 'θελες να τη διώξεις μακριά, δεν θα μπορούσες. Τραβούσε τον δικό της δρόμο και το ίδιο έκανες κι εσύ, κι η ζωή, σαν όλα τ' άλλα. Μέσα στη χαμηλωμένη μαύρη συννεφιά της νύχτας, κοκκινωπές κηλίδες φλέγονταν στον ορίζοντα, τρέμοντας σαν τα κεριά, τριζοβολούσαν, φλέγμαιναν και ξεφούσκωναν σαν εγκαύματα που προκαλούν οδύνη. Τα καμίνια. Στην αρχή, ασκούσαν στην Κόνι μια φρικτή σαγήνη. Την έκαναν να νιώθει πως ζούσε κάτω από τη γη. Ύστερα τα συνήθισε. Όταν ξημέρωνε η μέρα, ερχόταν η βροχή.

Ο Κλίφορντ διατεινόταν ότι προτιμούσε το Ράγκμπι απ' το Λονδίνο. Το μέρος είχε μια τραχιά αποφασιστικότητα ολότελα

δική του κι οι άνθρωποί του διέθεταν κότσια. Η Κόνι αναρωτιόταν τι άλλο διέθεταν εκτός απ' αυτό – μυαλό και μάτια, πάντως, όχι. Ο κόσμος ήταν ξερακιανός, τραχύς κι αγέλαστος σαν το τοπίο, κι εξίσου αφιλόξενος. Ακόμα, στον τρόπο που μασούσαν – με το στόμα γεμάτο– τις λέξεις της ντοπιολαλιάς τους, αλλά και στο σουρσίμο που έκαναν οι μπότες τους με τις καρφωμένες σόλες πάνω στην άσφαλτο, καθώς έπαιρναν σερνάμενοι το δρόμο της επιστροφής, παρέες παρέες μετά τη δουλειά, υπήρχε κάτι το μυστήριο και το τρομακτικό.

Κανένα καλωσόρισμα δεν περίμενε τον νεαρό γαιοκτήμονα – μήτε γιορτή μήτε υποδοχή μήτε ένα λουλούδι. Παρά μόνο μια νοτισμένη διαδρομή με τ' αυτοκίνητο στη σκοτεινή, υγρή ανηφοριά που τρύπωνε μέσα στο ζοφερό σύδεντρο, σκαρφάλωνε στην πλαγιά του άλσους, όπου έβοσκαν σταχτιά, μουσκεμένα πρόβατα, και κατέληγε στην κορυφή. Εκεί, το σπίτι άπλωνε τη σκούρα καφετιά πρόσοψή του κι ο οικονόμος με τη σύζυγό του έτρεχαν δώθε κείθε, σαν σαστισμένοι ενοικιαστές της γης, έτοιμοι να ψελλίσουν ένα καλωσόρισμα.

Ανάμεσα στο Ράγκμπι Χολ και το χωριό δεν υπήρχε καμιά επικοινωνία – καμιά απολύτως. Ούτε χαιρετούρες ούτε υποκλίσεις. Οι ανθρακωρύχοι απλώς τους κάρφωναν με το βλέμμα τους. Οι μαγαζάτορες ανασήκωναν το καπέλο στην Κόνι, σαν να τους ήταν γνώριμη, ενώ στον Κλίφορντ χαμήλωναν αλλόκοτα το κεφάλι μ' ένα νεύμα. Αυτό ήταν όλο. Το χάσμα αγεφύρωτο και μια σιωπηρή περιφρόνηση εκατέρωθεν. Στην αρχή η Κόνι υπέφερε από αυτή τη σταθερή ροή περιφρόνησης απ' το χωριό. Αργότερα σκλήρυνε τη στάση της και το αντιμετώπισε σαν κάτι τονωτικό, κάτι απέναντι στο οποίο έπρεπε να σταθεί στο ύψος της. Το πρόβλημα δεν είχε να κάνει με το ότι αυτή κι ο Κλίφορντ ήταν αντιπαθείς – ανήκαν απλώς σε φάρα πέρα για πέρα αλλιώτικη απ' αυτή των ανθρακωρύχων. Το χάσμα αγεφύρωτο, η άβυσσος που τους χώριζε απερίγραπτη, τέτοια που όμοιά της

δεν βρίσκεις νότια του Τρεντ. Όμως στα Μίντλαντς, στον βιομηχανικό βορρά, το χάσμα ήταν πράγματι αγεφύρωτο κι επαφή δεν μπορούσε να υπάρξει επ' ουδενί. Εσύ με τους δικούς σου κι εγώ με τους δικούς μου. Μια ανεξήγητη άρνηση πως η καρδιά χτυπάει με τον ίδιο τρόπο σ' όλους τους ανθρώπους.

Ωστόσο, στη θεωρία, το χωριό συνέπασχε με τον Κλίφορντ και την Κόνι. Στην πράξη, πάλι, επικρατούσε το «άσε μας ήσυχους!» κι απ' τους μεν κι απ' τους δε.

Ο εφημέριος ήταν ένας αγαθός άνθρωπος γύρω στα εξήντα, αφοσιωμένος στο καθήκον και με την προσωπικότητά του εκμηδενισμένη σε βαθμό ανυπαρξίας από τη λογική τού «άσε μας ήσυχους!» που κυριαρχούσε στο χωριό. Οι γυναίκες των ανθρακωρύχων ήταν, σχεδόν όλες, οπαδοί του μεθοδισμού. Οι ανθρακωρύχοι δεν πίστευαν σε τίποτε. Όμως, το σχήμα με όλη του την επισημότητα επαρκούσε για να καλύψει τελείως το γεγονός ότι ο εφημέριος ήταν κι αυτός άνθρωπος σαν τον καθένα. Όχι, ήταν ο αιδεσιμότετος Άσμπι, ένα αυτόματο μηχάνημα που εκφωνούσε κηρύγματα κι έλεγε προσευχές.

Το επίμονο, το ενστικτώδες «η αφεντιά μας είναι ίσα κι όμοια με τη δικιά σου, κι ας είσαι κι η λαίδη Τσάτερλι!» έκανε αρχικά την Κόνι να προβληματιστεί και να αποθαρρυνθεί μέχρι εκεί που δεν πήγαινε. Η περίεργη, καχύποπτη, υποκριτική προσήνεια με την οποία οι γυναίκες των ανθρακωρύχων αντιδρούσαν στις κρούσεις της έκρυβε έναν τόνο αφύσικα προσβλητικό: «Μπα σε καλό μου! Για να μου μιλάει κι η λαίδη Τσάτερλι τώρα, πά' να πει πως είμαι κι εγώ κάποια! Μόνε μην το πάρει επάνω της και με περάσει για καμιά παρακατιανή της!». Τα λόγια αυτά, που τ' άκουγε διαρκώς απ' τις γυναίκες, καθώς τα πρόφεραν απ' τη μύτη, με φωνή όλο γαλιφιά και δουλικότητα, ήταν ανυπόφορα. Δεν μπορούσε να τα παραβλέψει. Ήταν προκλητικά κατά τρόπο προσβλητικό και σφοδρό.

Ο Κλίφορντ τούς άφηνε στην ησυχία τους κι έμαθε κι αυτή

να κάνει το ίδιο. Μοναχά τούς προσπερνούσε χωρίς να τους κοιτάξει κι αυτοί κάρφωναν το βλέμμα τους πάνω της θαρρείς κι ήταν κέρινο ομοίωμα που περπατούσε. Όταν ο Κλίφορντ έπρεπε να συνεννοηθεί μαζί τους, φερόταν με περισσή υπεροψία και περιφρόνηση – η φιλική διάθεση είχε καταντήσει πολυτέλεια. Στην πραγματικότητα, όλους αυτούς που δεν ήταν της σειράς του τους περιφρονούσε και τους κοίταζε αφ’ υψηλού γενικότερα. Έμενε λοιπόν αμετακίνητος, χωρίς να προσπαθεί καθόλου να συμβιβάσει την κατάσταση. Κι αυτοί δεν του έτρεφαν μήτε συμπάθεια μήτε κι αντιπάθεια. Αποτελούσε κι εκείνος μέρος των πραγμάτων, όπως και το ανθρακωρυχείο, κι αυτό ακόμα το Ράγκμπι.

Ωστόσο, ο Κλίφορντ ήταν στ’ αλήθεια υπερβολικά συνισταμένος κι άτολμος τώρα που ’χε μείνει σακάτης. Δεν άντεχε να βλέπει κανέναν πέρα από τους πιο προσωπικούς υπηρέτες του, μια και ήταν αναγκασμένος να κάθεται σε καροτσάκι ή σε αναπηρική πολυθρόνα. Εντούτοις, εξακολουθούσε να ντύνεται προσεκτικά όπως πάντα, με τ’ ακριβοραμμένα του τα ρούχα απ’ τους λονδρέζους ράφτες και τις φινετσάτες τις γραβάτες της Μποντ Στριτ – αυτές που προτιμούσε και παλιά. Παρέμενε απ’ τη μέση και πάνω κομψός κι εντυπωσιακός όπως πάντα. Ποτέ του δεν ανήκε στους μοντέρνους νεαρούς κυρίους που γυναικόφερναν. Είχε, μάλιστα, με το ροδαλό το πρόσωπό του και τις φαρδιές τις πλάτες του, μια όψη επαρχιώτικη. Όμως, ο χαμηλόφωνος, διστακτικός τόνος του και το βλέμμα του, το τολμηρό και συνάμα φοβισμένο, το σίγουρο μα ταυτόχρονα αβέβαιο, φανέρωναν το χαρακτήρα του. Ο τρόπος του συχνά ήταν προσβλητικά υπεροπτικός· και μετά σεμνός και ανιδιοτελής, τρεμάμενος σχεδόν.

Η Κόνι κι αυτός είχαν δεθεί μ’ αυτό τον αποστασιοποιημένο μοντέρνο τρόπο. Μέσα του είχε λαβωθεί βαθιά, το πλήγμα απ’ το σακατεμό του παραήταν μεγάλο για να είναι χαλαρός και

ξένοιαστος. Ήταν ένα πληγωμένο πλάσμα κι αυτό έκανε την Κόνι να προσκολληθεί πάνω του με πάθος.

Εκείνη, όμως, δεν μπορούσε να μην διακρίνει πόσο ξένοι τού ήταν οι άνθρωποι. Οι ανθρακωρύχοι, κατά μία έννοια, ήταν ο δικός του κόσμος. Τους έβλεπε, πάντως, περισσότερο σαν πράγματα παρά σαν ανθρώπους, ανήκαν μάλλον στα λαγούμια των ορυχείων παρά στη ζωή κι ήταν κυρίως παρουσίες άξεστες κι άμορφες παρά ανθρώπινα πλάσματα σαν κι αυτόν. Κατά κάποιον τρόπο τούς φοβόταν, δεν μπορούσε, τώρα που 'χε μείνει σακάτης, να ανεχτεί το βλέμμα τους. Κι είχαν έναν ανδρισμό τραχύ κι αλλόκοτο, που του φαινόταν τόσο αφύσικος όσο κι οι σκαντζόχοιροι.

Δεν τον ενδιέφεραν παρά ελάχιστα. Τους παρατηρούσε όπως βλέπει κανείς μέσα στο μικροσκόπιο ή όπως κοιτάζει μέσα από ένα τηλεσκόπιο. Δεν τον άγγιζαν. Δεν τον άγγιζε ουσιαστικά τίποτε και κανένας, αν εξαιρέσει κανείς το Ράγκμπι –κατά παράδοση– και την Έμα λόγω των στενών δεσμών της οικογενειακής συμμαχίας. Πέρα από αυτά, δεν υπήρχε τίποτε που να τον αγγίζει πραγματικά. Η Κόνι ένιωθε ότι κι αυτή δεν είχε καταφέρει να τον αγγίξει, να τον αγγίξει πραγματικά. Δεν είχε κατορθώσει ποτέ να τον πλησιάσει, ίσως στο τέλος τέλος να μην υπήρχε τίποτε για να πλησιάσει – μόνο μια σκέτη άρνηση για κάθε ανθρώπινη επαφή.

Κι όμως, η εξάρτησή του από την Κόνι ήταν απόλυτη – την είχε ανάγκη κάθε ώρα και στιγμή. Όσο στιβαρός και ρωμαλέος κι αν ήταν, παρέμενε ανήμπορος. Κατάφερνε, βέβαια, να μετακινείται μόνος του με το καρτσάκι. Είχε και μία αναπηρική πολυθρόνα με κινητήρα και μπορούσε να καπνίζει την ώρα που έκανε τη βόλτα του στο πάρκο. Μοναχός του, όμως, ήταν σαν χαμένος. Χρειαζόταν την Κόνι στο πλάι του, έστω για να του επιβεβαιώνει απλώς την ύπαρξή του.

Μέσα σ' όλα αυτά, εξακολουθούσε να είναι φιλόδοξος. Είχε

αρχίσει να γράφει αφηγήματα, παράξενα, πολύ προσωπικά αφηγήματα για ανθρώπους που είχε γνωρίσει, έξυπνα, με αρκετή δόση κακεντρέχειας και, παρ' όλ' αυτά, μυστήρια ανούσια. Η παρατηρητικότητα του ήταν ασυνήθιστη και ιδιόρρυθμη. Δεν άγγιξε όμως την ουσία, δεν είχε καμιά πραγματική επαφή με αυτήν. Τα πάντα έδειχναν να συμβαίνουν σ' έναν τεχνητό κόσμο – καθώς, όμως, και η ίδια η ζωή μοιάζει στις μέρες μας με σκηνή θεάτρου, φωτισμένη τεχνητά, οι αφηγήσεις του ταίριαζαν παράδοξα στη σύγχρονη πραγματικότητα – στον σύγχρονο ψυχισμό, δηλαδή.

Ο Κλίφορντ είχε αναπτύξει μια σχεδόν νοσηρή ευαισθησία για αυτά τα αφηγήματα. Ήθελε να τα βρίσκουν όλοι καλά, τα καλύτερα του είδους τους, *ne plus ultra*. Δημοσιεύονταν στα πιο μοντέρνα περιοδικά, και, όπως γίνεται συνήθως, είτε τα επαινούσαν είτε τα έψεγαν. Ο ψόγος, όμως, ήταν μαρτύριο για τον Κλίφορντ, σαν μαχαιριές. Έμοιαζε να 'χει επενδύσει όλο του το είναι στα αφηγήματά του.

Η Κόνι τον βοηθούσε με όποιον τρόπο μπορούσε. Στην αρχή είχε ενθουσιαστεί. Ο Κλίφορντ ανέλυε μαζί της τα πάντα διεξοδικά, μονότονα, πεισματικά, επίμονα, κι αυτή έπρεπε να ανταποκρίνεται με όλο της το σθένος. Θαρρείς κι ολόκληρη η ψυχή, το κορμί και η γυναικεία φύση της όφειλαν να ξεσηκωθούν και να παρεισφρήσουν στις αφηγήσεις του. Αυτό τη συνέπαιρνε και την απορροφούσε.

Όσο για την καθημερινότητά τους, ήταν πολύ περιορισμένη. Η Κόνι είχε να επιβλέψει το νοικοκυριό. Η οικονόμος, ωστόσο, ήταν στην υπηρεσία του σερ Τζέφρι πολλά χρόνια κι αυτό το στεγνό, γέρικο, υπερβολικά καθωσπρέπει θηλυκό που σέρβριε στο τραπέζι –δύσκολα θα την αποκαλούσες καμαριέρα, ή και γυναίκα καλά καλά– μετρούσε σαράντα χρόνια μες στο σπίτι. Κι αυτές ακόμα οι υπηρέτριες δεν ήταν πια στα νιάτα τους. Ήταν απαίσιο! Τι άλλο μπορούσε να κάνεις για ένα μέρος σαν κι

αυτό, απ' το να το παρατήσεις στη μοίρα του; Σειρές ατέλειωτες τα δωμάτια που κανείς δεν χρησιμοποιούσε, η ρουτίνα ολόκληρη των Μίντλαντς, η μηχανική καθαριότητα, η μηχανική τάξη. Ο Κλίφορντ επέμεινε να προσλάβει νέα μαγείρισσα, μια έμπειρη γυναίκα που τον είχε υπηρετήσει στο διαμέρισμά του στο Λονδίνο. Κατά τ' άλλα, το σπίτι έμοιαζε βυθισμένο σε αναρχία μεθοδική. Τα πάντα γίνονταν με το ρολόι, αυστηρή καθαριότητα, αυστηρή ακρίβεια – ακόμα και τιμιότητα αυστηρή. Αλλά ακόμα κι έτσι, για την Κόνι όλα παρέμεναν σε μεθοδική αναρχία. Καμιά ζεστασιά συναισθήματος δεν έδενε το σύνολο οργανικά. Το σπίτι είχε τη μιζέρια απάτητου δρόμου.

Δεν μπορούσε να κάνει κάτι άλλο, παρά να το παρατήσει στη μοίρα του! Κι έτσι, λοιπόν, το παράτησε. Πότε πότε, η δεσποινίδα Τσάτερλι ερχόταν για επίσκεψη και το λεπτοκαμωμένο, αριστοκρατικό πρόσωπό της έλαμπε από θρίαμβο που έβρισκε τα πάντα απaráλλακτα. Δεν σκόπευε να συγχωρήσει ποτέ την Κόνι που της είχε στερήσει τον πνευματικό δεσμό της με τον αδελφό της. Αυτή η ίδια, η Έμα, έπρεπε να δημοσιεύει τα αφηγήματά του, τα βιβλία του – τα αφηγήματα των Τσάτερλι, κάτι καινούργιο στον κόσμο. Μόνο αυτό μετρούσε – κάτι καινούργιο στον κόσμο, κάτι που αυτοί, οι Τσάτερλι, το είχαν επινοήσει. Άλλο μέτρο δεν υπήρχε. Καμιά οργανική σχέση με τη σκέψη και την έκφραση που είχαν προηγηθεί. Μόνο κάτι καινούργιο στον κόσμο: τα βιβλία των Τσάτερλι – καταδικά τους.

Ο πατέρας της Κόνι, σε μια σύντομη επίσκεψή του στο Ράγκμπι, είπε εμπιστευτικά στην κόρη του: Τα γραπτά του Κλίφορντ είναι έξυπνα, μα χωρίς ουσία. Δεν θα διαρκέσουν! Η Κόνι κοίταξε τον λεβεντόκορμο σκοτσέζο ιππότη που όλη του τη ζωή τα κατάφερνε παντού και τα μάτια της, τα μεγάλα, ακόμη απορημένα γαλανά μάτια της, πάγωσαν. Χωρίς ουσία! Τι πήγαινε να πει χωρίς ουσία; Αφού οι κριτικοί τα εκθείαζαν, το όνομα του Κλίφορντ ήταν σχεδόν διάσημο, απέφεραν μάλιστα

και κέρδος, τι εννοούσε ο πατέρας της λέγοντας ότι τα γραπτά του Κλίφορντ ήταν χωρίς ουσία; Σαν τι τους έλειπε;

Η Κόνι είχε υιοθετήσει το έμβλημα της νιότης: Το παν ήταν ό,τι έφερνε η στιγμή. Κι οι στιγμές διαδέχονταν η μία την άλλη, χωρίς απαραίτητα να ανήκουν η μία στην άλλη.

Είχε μπει ο δεύτερος χειμώνας της στο Ράγκμπι, όταν ο πατέρας της τής είπε: «Κόνι, ελπίζω πως δεν θ' αφήσεις τις περιστάσεις να σε κάνουν –πώς το λένε οι Γάλλοι;– μια *demi-vierge*».

«*Demi-vierge!*» αποκρίθηκε αδιάφορα η Κόνι. «Γιατί; Γιατί όχι;»

«Εκτός πια κι αν το ευχαριστιέσαι!» βιάστηκε να συμπληρώσει ο πατέρας της.

Τα ίδια επανέλαβε στον Κλίφορντ, όταν οι δύο άντρες βρέθηκαν μόνοι τους.

«Φοβάμαι ότι ο ρόλος της *demi-vierge* δεν ταιριάζει πολύ στην Κόνι».

«Της παρθένας κατά το ήμισυ!» αποκρίθηκε ο Κλίφορντ, μεταφράζοντας τη φράση, για να σιγουρευτεί ότι άκουσε καλά.

Έμεινε συλλογισμένος για μια στιγμή κι ύστερα αναφοκοκκίνισε. Ήταν εξοργισμένος και προσβεβλημένος.

«Κι από πού βγαίνει αυτό το συμπέρασμα;» ρώτησε παγερά.

«Έχει αδυνατίσει – φαίνονται τα κόκαλά της. Δεν είναι το σιλ της αυτό. Δεν είναι μικροκαμωμένη σαν ρέγγα του αφρού. Είναι μια αφράτη σκοτσέζικη πέστροφα».

«Χωρίς τις βούλες, βέβαια!» είπε ο Κλίφορντ.

Αργότερα, ήθελε να μιλήσει στην Κόνι γι' αυτή την υπόθεση της παρθενιάς κατά το ήμισυ – για αυτό το «ημιπαρθένο» της κατάστασής της. Δεν έβρισκε όμως το κουράγιο να το κάνει. Η οικειότητα που ένιωθε γι' αυτήν ήταν πολύ μεγάλη, μα και συνάμα ανεπαρκής. Στο μυαλό του και στο μυαλό της οι δυο τους είχαν γίνει ένα. Σωματικά όμως δεν υπήρχαν ο ένας για τον άλλο και κανείς τους δεν τολμούσε να αναφερθεί στο *corpus*

delicti, στο σώμα του εγκλήματος. Το δέσιμό τους ήταν πολύ ισχυρό, η επαφή όμως παντελώς ανύπαρκτη.

Η Κόνι, εντούτοις, μάντεψε ότι ο πατέρας της είχε πει κάτι κι ότι αυτό το κάτι στριφογύριζε στο μυαλό του Κλίφορντ. Εκείνη ήξερε πως δεν τον ένοιαζε αν ήταν παρθένα κατά το ήμισυ ή περπατημένη, στο βαθμό που ο ίδιος δεν γνώριζε και δεν αναγκαζόταν να δει απολύτως τίποτε. Εξάλλου, όσα δεν αντικρίζει το μάτι κι όσα το μυαλό αγνοεί δεν υπάρχουν.

Η Κόνι κόντευε πια τα δύο χρόνια στο Ράγκμπι. Δύο χρόνια άχρωμα, αφιερωμένα στον Κλίφορντ, στην ανάγκη του γι' αυτήν, αφιερωμένα στο έργο του, πάνω απ' όλα στο έργο του. Τα ενδιαφέροντά τους δεν είχαν πάψει να πορεύονται δίπλα δίπλα σε ό,τι είχε να κάνει με τα γραπτά του. Κουβέντιαζαν κι αγκομαχούσαν όσο κυοφορούσε η συγγραφή κι αισθάνονταν πως στ' αλήθεια κάτι σάλευε μέσα στο κενό.

Μέχρι εκεί έφτανε η ζωή τους: μια ζωή στο κενό. Όσο για τα υπόλοιπα, ζωή δεν υπήρχε. Υπήρχε το Ράγκμπι, οι υπηρέτες – σαν τις σκιές κι αυτοί, δίχως πραγματική υπόσταση. Η Κόνι έβγαине για βόλτα στο άλσος και στο δάσος που γειτόνευε μ' αυτό. Απολάμβανε τη μοναξιά και το μυστήριο, κλότσαγε τα καφετιά φθινοπωρινά φύλλα κι έκοβε τα ανοιξιάτικα κίτρινα αμάραντα. Όλα, όμως, έμοιαζαν σαν σε όνειρο ή, καλύτερα, σαν είδωλο της πραγματικότητας. Τα φύλλα της βελανιδιάς σάλευαν όπως μέσα σε καθρέφτη, η ίδια έμοιαζε με φιγούρα βγαλμένη από βιβλίο, μάζερε αμάραντα που 'χαν απομείνει οι σκιές τους μόνο, μνήμες, λέξεις – στερημένη από περιεχόμενο, απ' το άγγιγμα, απ' την επαφή. Μοναχά η ζωή της με τον Κλίφορντ, η ακατάπαυστη ύφανση του ιστού με νήματα, με τις ασημαντότητες της συνείδησης, μοναχά τα αφηγήματα αυτά που ο σερ Μάλκολμ έλεγε ότι ήταν χωρίς ουσία, ότι δεν θα διαρκούσαν. Και γιατί θα 'πρεπε να 'χουν ουσία, γιατί θα 'πρεπε να διαρκέσουν; Της φτάνουν της μέρας

οι έγνοιες. Και της στιγμής τής είναι αρκετή η ψευδαίσθηση της πραγματικότητας.

Ο Κλίφορντ είχε κάμποσους φίλους –γνωστούς, στην πραγματικότητα– και τους καλούσε στο Ράγκμπι. Προσκαλούσε κάθε λογίων ανθρώπους, κριτικούς και συγγραφείς, ανθρώπους που θα βοηθούσαν να εγκωμιαστούν τα βιβλία του. Οι ίδιοι κολακεύονταν με την πρόσκληση στο Ράγκμπι και του έπλεκαν το εγκώμιο. Η Κόνι ήξερε πολύ καλά τι συνέβαινε. Και γιατί θα 'πρεπε να 'ναι αλλιώς; Ήταν κι αυτό ένας ακόμα φευγαλέος αντικατοπτρισμός στον καθρέφτη. Πού ήταν το λάθος;

Έπαιξε το ρόλο της οικοδέσποινας για όλους αυτούς τους ανθρώπους – άντρες ως επί το πλείστον. Κι ακόμα, γινόταν οικοδέσποινα για τους αριστοκράτες συγγενείς του Κλίφορντ που τους επισκέπτονταν πότε πότε. Έτσι αφράτη και ροδαλή όπως ήταν, με την επαρχιώτικη την εμφάνιση και τις φακίδες που έβγαζε από φυσικού της, με τα μεγάλα γαλανά μάτια της, τα καστανά τα μαλλιά που έπεφταν μπούκλες μπούκλες, την απαλή φωνή και τη σφιχτή γυναικεία μέση της, φάνταζε κομμάτι παλιομοδίτικη και νταρντάνα. Δεν έμοιαζε με ρέγγα του αφρού, σαν τα αγόρια, που 'χουν στήθος σανίδα και γλυτούς μικροκαμωμένους. Ήταν πολύ θηλυκιά για να 'ναι κι αρκετά έξυπνη.

Έτσι οι άντρες, ιδιαίτερα όσοι είχαν περάσει την πρώτη νιότη τους, ήταν στ' αλήθεια πολύ καλοί μαζί της. Η Κόνι, όμως, ήξερε τι κόλαση θα περνούσε ο ταλαίπωρος ο Κλίφορντ, αν αντιλαμβανόταν το παραμικρό φλερτ απ' τη μεριά της, κι έτσι δεν τους ενθάρρυνε ούτε στο ελάχιστο. Παρέμενε λιγομίλητη και διακριτική, δεν είχε πολλά πολλά μαζί τους κι αυτό δεν σκόπευε να το αλλάξει. Ο Κλίφορντ ήταν απίστευτα περήφανος για τον εαυτό του.

Οι συγγενείς του της φέρονταν αρκετά καλά. Η Κόνι καταλάβαινε ότι η καλοσύνη τους έδειχνε έλλειψη φόβου – ήξερε

πως τέτοιοι άνθρωποι δεν τρέφουν κανένα σεβασμό, αν δεν τους εμπνέει ο άλλος έστω και λίγο φόβο. Αλλά και πάλι, ούτε μ' αυτούς δεν είχε πολλά πολλά. Τους άφηγε να κάνουν τα δικά τους. Τους άφηγε να δείχνουν καλοσυνάτοι και υπεράνω, τους άφηγε να αισθάνονται ότι δεν είχαν λόγο να τραβήξουν το σπαθί τους και να βρίσκονται σ' ετοιμότητα. Στην πραγματικότητα, δεν είχε καμιά ουσιαστική επαφή μαζί τους.

Ο χρόνος κυλούσε. Κι αν γύρω συνέβαινε κάτι, για την Κόνι δεν συνέβαινε τίποτε, γιατί βρισκόταν σε μια θαυμάσια απόσταση από τον κόσμο. Αυτή κι ο Κλίφορντ ζούσαν στις σκέψεις και τα βιβλία του. Έκανε την οικοδέσποινα – πάντα υπήρχε κόσμος στο σπίτι. Κι ο χρόνος συνέχιζε να κυλάει σαν τους δείκτες του ρολογιού, πρώτα εφτάμισι, ύστερα οχτώμισι...

Απέμεινε τελείως ακίνητη, σαν να ήταν βυθισμένη στον ύπνο, σαν να ήταν βυθισμένη σε όνειρο. Ύστερα τη διαπέρασε ένα ρίγος καθώς ένιωσε το χέρι του να την ψηλαφίζει απαλά, μα παρ' όλα αυτά με έναν τρόπο παράξενο κι επίμονα αδέξιο, μέσα απ' τα ρούχα της. Της έβγαλε το λεπτό μεταξένιο φόρεμά της, αργά, προσεκτικά, μέχρι που το κατέβασε τελείως και το τράβηξε από τα πόδια της. Έπειτα τρέμοντας από ανείπωτη ηδονή άγγιξε τη ζεστή κι απαλή σάρκα της, ακουμπώντας σε μια στιγμή τα χείλη του στον αφαλό της για να τον φιλήσει. Χωρίς να μπορεί ν' αντισταθεί μπήκε μέσα της αμέσως, για να βρει τη γαλήνη στο τρυφερό, ακίνητο κορμί της. Ήταν η στιγμή της πιο πλέριας γαλήνης γι' αυτόν, η στιγμή που έμπαινε στο σώμα της γυναίκας.

ISBN 978-960-501-673-9

9 789605 016739

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 5673